

Wniosek o uzasadnienie wyroku w postępowaniu karnym w perspektywie wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie *Witkowski przeciwko Polsce*, skarga nr 21497/14

JAN KLUZA*

STRESZCZENIE

Polski system postępowania odwoławczego w sprawach karnych został ukształtowany w ten sposób, że środek odwoławczy (apelację) należy złożyć w terminie 14 dni od otrzymania odpisu wyroku z uzasadnieniem. Wobec tego złożenie wniosku o uzasadnienie wyroku sądu pierwszej instancji jest czynnością bezpośrednio zmierzającą do wywiedzenia apelacji i jest równocześnie jej warunkiem. Termin na złożenie tego wniosku, zgodnie z art. 422 § 1 k.p.k., wynosi 7 dni. Na tym tle orzecznictwo sądów powszechnych i Sądu Najwyższego stało na stanowisku, że złożenie wniosku przed ogłoszeniem wyroku jest bezskuteczne. Precedensowy wyrok w tej materii wydał przeciwko Polsce Europejski Trybunał Praw Człowieka, stwierdzając naruszenie w takiej sytuacji art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Rodzi to pytanie o skutek tego wyroku w świetle stosowania prawa przez sądy polskie w podobnych sprawach.

Słowa kluczowe: uzasadnienie wyroku, prawo do sądu, apelacja

I. WSTĘP

Prawo do złożenia środka odwoławczego jest jednym z podstawowych praw przynależnych każdemu człowiekowi, które swoje źródło czerpie z art. 78 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, przewidującego prawo do zaskarżenia orzeczeń sądów pierwszej instancji, a także pośrednio z art. 45 ust. 1 Konstytucji, stanowiącego o prawie każdego człowieka do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy

* Mgr Jan Kluza – aplikant sędziowski w Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury, doktorant III roku w Katedrze Postępowania Karnego UJ, ORCID: 0000-0002-0929-6093.

bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. W nawiązaniu do powyższej kwestii słuszne jest stanowisko, według którego „(...) prawo do kontroli sądowej – podobnie jak prawo do sądu – ma na gruncie Konstytucji charakter autonomiczny. Nie chodzi zatem o formalne istnienie w danej sprawie co najmniej dwu instancji sądowych oraz ustanowienie powszechnego dostępnego środka zaskarżenia, ale o realne zagwarantowanie każdemu możliwości skorzystania z tego środka, przeniesienia sprawy do wyższej instancji i przeprowadzenia merytorycznej kontroli orzeczenia”¹. Podkreślenia wymaga to, że prawo do zaskarżenia orzeczeń sądu pierwszej instancji oraz skorelowana z tym zasada dwuinstancyjności postępowania (art. 176 ust. 1 Konstytucji) stanowi wzmocnienie prawa do sądu, gwarantując w ten sposób kontrolę jego przebiegu pod kątem legalności i zgodności z prawem, co stanowi konstytucyjne prawo podmiotowe każdego człowieka². W tym zakresie spotykane są również głosy traktujące prawo do środka odwoławczego jako jeden z elementów prawa do sądu³. Oczywiście jest jednak, że odpowiednie przepisy regulujące przebieg postępowania przed sądem muszą dookreślać sposób i tryb wnoszenia danego środka odwoławczego. Na gruncie postępowania karnego kwestię tę regulują nie tylko przepisy działu IX k.p.k., lecz także art. 422 k.p.k. dotyczący wniosku o uzasadnienie wyroku sądu pierwszej instancji, co stanowi czynność bezpośrednio zmierzającą do uruchomienia postępowania odwoławczego.

Na gruncie właśnie tego artykułu i jego dotychczasowej wykładni oraz praktyki stosowania Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu (dalej: ETPC) wydał wyrok⁴, w myśl którego złożenie wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku przed terminem ogłoszenia wyroku jest skuteczne. Stoi to w całkowitej opozycji do dotychczasowego stanu prawnego obowiązującego w Polsce. W związku z tym uzasadnione jest nie tylko dokonanie bliższej analizy argumentacji przedstawionej przez ETPC, lecz także zbadanie zagadnienia wpływu tego wyroku na praktykę orzecniczą polskich sądów.

II. WNIOSEK O UZASADNIENIE WYROKU W POLSKIEJ PROCEDURZE KARNEJ

Zgodnie z art. 422 § 1 k.p.k. wniosek o uzasadnienie wyroku należy złożyć w terminie zawitym 7 dni od daty ogłoszenia wyroku. O tym, że jest to czynność

¹ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 9.07.2015 r., I ACa 203/15, Lex nr 1770683.

² Zob. P. Grzegorzcyk, K. Weitz, [w] *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz. Art. 1-86*, M. Safjan, L. Bosek (red.), Warszawa 2016, s. 1093.

³ Zob. *ibidem*, s. 1094.

⁴ Wyrok ETPC z 13.12.2018 r., 21497/14.

bezpośrednio zmierzająca do wszczęcia postępowania apelacyjnego, wskazywał kilkakrotnie Sąd Najwyższy, stwierdzając m.in. że: „W razie złożenia wniosku o uzasadnienie na piśmie wyodrębnionej podmiotowo lub przedmiotowo części wyroku (art. 422 § 2 k.p.k.), za niedopuszczalne i niepodlegające rozpoznaniu uznać należy zarzuty apelacji skierowane przeciwko rozstrzygnięciom pozostającym poza zakresem wniosku o uzasadnienie”⁵, co znalazło też potwierdzenie w orzecznictwie sądów powszechnych⁶. Pomiędzy złożeniem wniosku o uzasadnienie wyroku a możliwością jego zaskarżenia stanowiącą wyraz prawa do sądu i zasady dwuinstancyjności postępowania zachodzi zatem ściśle powiązanie. Na tym właśnie tle, w zakresie dopuszczalności złożenia wniosku o ściganie, doktryna i orzecznictwo wypracowały w zasadzie jednolite stanowisko, którego słuszność, ze względu na skutki, powinna jednak budzić wątpliwości.

Jak wskazuje bowiem *explicite* art. 422 § 1 k.p.k., bieg siedmiodniowego terminu do złożenia wniosku o uzasadnienie wyroku sądu pierwszej instancji, rozpoczyna data ogłoszenia wyroku. Przepis ten posługuje się jednak ogólnym sformułowaniem „data wyroku”, co przy uwzględnieniu podstawowego sposobu wykładni przepisów prawnych, tj. wykładni językowej⁷, i z uwagi na treść przepisów rozdziału 14 k.p.k., które nie zawierają odmiennej reguły, przez określenie „data” rozumieć należałoby „oznaczony czas jakiegoś wydarzenia; dzień, miesiąc i rok jakiegoś wydarzenia”⁸. Taki też wniosek płynie ze stanowiska Sądu Apelacyjnego w Krakowie, w myśl którego „(...) termin do złożenia wniosku o doręczenie odpisu wyroku z uzasadnieniem na piśmie rozpoczyna bieg od dnia ogłoszenia wyroku dla oskarżonego nieobecnego przy tym i to zarówno pozostającego na wolności, jak i pozbawionego wolności, jeżeli nie wnosił o doprowadzenie go na rozprawę (art. 422 § 2a k.p.k.), a był poinformowany (pouczony) o możliwości złożenia tego wniosku oraz o skutkach zaniechania (art. 16 § 1 k.p.k.)”⁹. Skutkiem przyjęcia tego mniejszościowego stanowiska byłaby dopuszczalność złożenia wniosku o uzasadnienie wyroku w dniu jego ogłoszenia, niezależnie od tego, czy miałoby to miejsce przed rozprawą, na której został on ogłoszony. W jednym z postanowień takie stanowisko przyjął również Sąd Najwyższy wskazując, że: „Złożenie wniosku o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia wyroku jeszcze przed ogłoszeniem wyroku nie może stanowić

⁵ Postanowienie SN z 13.06.2017 r., V KK 480/16, Lex nr 2357440; zob. też postanowienie SN z 20.04.2016 r., III KZ 25/16, Lex nr 2021226.

⁶ Zob. postanowienie SA w Krakowie z 27.02.2017 r., II AKz 53/17, Lex nr 2257054.

⁷ Zob. L. Morawski, *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2010, s. 97.

⁸ *Słownik współczesnego języka polskiego*, B. Dunaj (red.), Warszawa 1996, s. 156.

⁹ Postanowienie SA w Krakowie z 30.11.2017 r., II AKz 487/17, Lex nr 2541515.

samoistnej przesłanki do odmowy przyjęcia wniosku o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia na podstawie art. 422 § 3 k.p.k.¹⁰.

Dominujący jest jednak pogląd przeciwny. Sąd Najwyższy stwierdził bowiem wprost, że „(...) pozbawiony skuteczności jest wniosek o sporządzenie pisemnego uzasadnienia wyroku złożony przed jego ogłoszeniem”¹¹. W innym zaś postanowieniu SN wskazał, że jeśli „(...) wniosek o sporządzenie na piśmie i doręczenie uzasadnienia wyroku zostanie złożony przed datą wydania wyroku, to wówczas dla jego skuteczności niezbędne jest, aby strona, która taki wniosek złożyła, ponowiła go w terminie określonym w art. 422 § 1 k.p.k. lub też w tym terminie złożyła pisemne oświadczenie, że ów wniosek podtrzymuje”¹². W innym orzeczeniu SN jeszcze dobitniej wskazał, że: „Bezskuteczny jest wniosek o doręczenie wyroku z uzasadnieniem złożony jeszcze przed rozpoczęciem biegu terminu. Jest to oczywiste, skoro odmienny pogląd skutkowałby przyjęciem absurdalnego wręcz przekonania o możliwości złożenia tego rodzaju wniosku w każdym czasie przed wyrokowaniem, a więc nawet już tylko po zawiadomieniu o wyznaczeniu terminu rozprawy”¹³. Pogląd ten znalazł w zasadzie powszechną akceptację w doktrynie¹⁴. Powyższe znajduje uzasadnienie w tym, że art. 422 § 1 k.p.k. stanowi o wniosku o uzasadnienie wyroku, a chwilą, w której wyrok nabiera mocy prawnej, jest jego ogłoszenie (art. 418 § 1 k.p.k.). Biorąc pod uwagę to, że nie można złożyć wniosku w stosunku do czegoś, co jeszcze nie istnieje, uzasadnienie to wydaje się logiczne.

Nie można jednak tracić z pola widzenia tego, że taka wykładnia przepisów skierowanych do stron postępowania, w szczególności do oskarżonego, który nie musi występować z obrońcą ani uczestniczyć w rozprawie, zasada się na formalistycznym rygoryzmie. Zgodnie z § 14 ust. 1 zarządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie biurowości sądowej¹⁵ pismo wpływające do sądu opatruje się co prawda datą i godziną jego wpływu, w praktyce nie są jednak rzadkie przypadki, w których

¹⁰ Postanowienie SN z 22.05.2014 r., III KZ 15/14, Lex nr 1463635; zob. też postanowienie SN z 26.02.2015 r., III KZ 6/15, Lex nr 1646392.

¹¹ Postanowienie SN z 9.08.2017 r., II KZ 20/17, Lex nr 2342169.

¹² Postanowienie SN z 13.04.2016 r., III KK 220/16, Lex nr 2521550.

¹³ Postanowienie SN z 19.02.2013 r., II KZ 5/13, Lex nr 1277732; zob. też postanowienie SN z 1.06.2010 r., IV KZ 30/10, Lex nr 843885.

¹⁴ Zob. K. Eischadt, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I*, D. Świecki (red.), Warszawa 2017, s. 1587; A. Ważny, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, A. Sakowicz (red.), Warszawa 2016, s. 951; R. Ponikowski, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, J. Skorupka (red.), Warszawa 2015, s. 1081; *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 297–467. Tom II*, P. Hofmański (red.), Warszawa 2011, s. 687.

¹⁵ Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 grudnia 2003 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej, Dz. Urz. MS z 2003 r. Nr 5, poz. 22.

brak jest tej godziny, co prowadzi do tego, że nie można ustalić, czy fizycznie wniosek został złożony przed ogłoszeniem wyroku, czy też już po. W razie nadania wniosku o sporządzenie wyroku za pomocą poczty nawet na kilka dni przed ogłoszeniem wyroku, który fizycznie wpłynie do sądu już po rozprawie, na której został ogłoszony, rodzi się niedające się rozstrzygnąć na podstawie przepisów pytanie, czy decydujący jest moment jego wpływu, czy też nadania. W innym zaś przypadku nie sposób jest odpowiedzieć na pytanie, czy skuteczne będzie złożenie wniosku o sporządzenie wyroku, jeśli strona została powiadomiona właściwie o godzinie i terminie rozprawy, jednak nie stawiała się na ogłoszenie wyroku, a w tym czasie złożyła wniosek o sporządzenie wyroku, podczas gdy w rzeczywistości, ze względu na przedłużenie się wcześniejszych rozpraw, ogłoszenie wyroku nastąpiło z godzinny opóźnieniem już po złożeniu wniosku, o czym strona przecież wiedzieć nie mogła.

III. STANOWISKO EUROPEJSKIEGO TRYBUNAŁU PRAW CZŁOWIEKA

Wyrok ETPC z 13.12.2018 r. zapadł w stanie faktycznym: Mariusz Witkowski, otrzymawszy zawiadomienie o terminie rozprawy wyznaczonej na 12.03.2013 r., nie stawiał się na nią. Ogłoszenie wyroku zostało odroczone na 19.03.2013 r. na godzinę 10.45. We wskazanym czasie w stosunku do skarżącego wydany został wyrok skazujący. Skarżący, którego nie było wówczas w domu, poprosił osobę trzecią o złożenie wniosku o uzasadnienie wyroku, co też osoba ta uczyniła 19.03.2013 r. o godzinie 9.40. Postanowieniem z 25.03.2013 r. odmówiono przyjęcia wniosku o uzasadnienie wyroku, które skarżący otrzymał 15.04.2013 r., a 8.04.2013 r. poinformował on sąd o tym, że wniosek dotyczy wyroku z 19.03.2013 r. Sąd Okręgowy oddalił to zażalenie, uznając, że informacja skarżącego z 8.04.2013 r. została złożona po terminie, a to na oskarżonym ciąży obowiązek dbałości o swoje interesy procesowe i zasięgnięcie informacji o czynnościach procesowych podjętych na rozprawie w dniu 12.03.2013 r. Skarżący złożył wniosek o przywrócenie terminu do złożenia wniosku o uzasadnienie wyroku, jednakże został on oddalony, ponieważ jak wskazał sąd, oskarżony był prawidłowo zawiadomiony o terminie rozprawy i nie musiał być osobno zawiadamiany o terminie rozprawy odroczonej.

ETPC wskazał, że zakres rozpoznania skargi przez Trybunał obejmuje to, czy wykładnia przepisów krajowych o dopuszczalności środków odwoławczych i jej skutki są zgodne z EKPC w zakresie ochrony prawnej i która nie może naruszać istoty prawa do sądu¹⁶. Trybunał wskazał, że ograniczenia we wnoszeniu środków odwoławczych mają na celu zapewnienie należytego sprawowania wymiaru

¹⁶ Pkt 41 i 42 wyroku.

sprawiedliwości i mają służyć pewności prawa¹⁷. Szczególnie temu właśnie służyć ma określenie terminów, w jakich należy składać środki odwoławcze. W tym stanie rzeczy ETPC stanął na stanowisku, że art. 422 § 3 k.p.k. *explicite* przewiduje jedynie dwie sytuacje, w których złożenie wniosku o uzasadnienie wyroku skutkuje odmową jego przyjęcia, czyli w razie złożenia go przez osobę nieuprawnioną lub po terminie, nie przewiduje zaś złożenia go przed ogłoszeniem wyroku. Wobec tego wykładnia tego przepisu skutkuje ograniczeniem prawa strony do złożenia skutecznego środka odwoławczego. ETPC miał ponadto na względzie niejednorodną praktykę w omawianym zakresie, a także fakt, że skarżący złożył wniosek na godzinę przed ogłoszeniem wyroku, wskazując wyraźnie, jakiego wyroku dotyczy, oraz złożył następnie oświadczenie o podtrzymaniu wniosku, a także że doręczono mu postanowienie sądu o odmowie przyjęcia wniosku w dużo późniejszym terminie niż ten wskazany w art. 422 § 1 k.p.k., wobec czego skarżącemu nie można postawić zarzutu, że nie dbał o swoje interesy, natomiast błędy proceduralne popełnił sąd. Zdaniem Trybunału w takiej szczególnej sytuacji brak instytucji, na podstawie której sąd jeszcze przed upływem terminu do złożenia wniosku o uzasadnienie wyroku powinien zwrócić się do składającego wniosek, czy go podtrzymuje, przesądza o odpowiedzialności Polski za naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji.

IV. WPŁYW WYROKU ETPC NA STOSOWANIE PRAWA

W perspektywie powyższego wyroku zasadne jest postawienie pytania, czy, a jeśli tak, to jaki wywrze on skutek na praktykę stosowania prawa w odniesieniu do wniosków o uzasadnienie wyroku złożonych przed ogłoszeniem wyroku. Z jednej bowiem strony istota rozpatrywanych przez ETPC skarg osób prywatnych na podstawie art. 34 Konwencji sprowadza się do udzielenia ochrony prawnej w kwestii indywidualnej, z drugiej natomiast we wskazanym wyroku ETPC stwierdził, że dokonywana przez polskie sądy w ślad za Sądem Najwyższym, taka wykładnia art. 422 § 1 k.p.k. jest niezgodna z Konwencją. Nie budzi wątpliwości, że wymóg zgodności prawa krajowego państw – stron EKPC – jest jednym z warunków skutecznej ochrony praw i wolności człowieka w niej określonych, co nadzorować ma Komitet Ministrów Rady Europy, który przyjął zalecenie w sprawie kontroli zgodności projektów aktów prawnych oraz istniejącego prawa i praktyki

¹⁷ Zob. wyroki ETPC z: 26.07.2007 r., skarga nr 35787/03, 20.03.2008 r., skarga nr 38731/05 i 8.12.2016 r., skarga nr 24003/07.

administracyjnej ze standardami wyrażonymi w EKPC¹⁸. Zgodnie z art. 46 ust. 1 Konwencji ostateczny wyrok Trybunału ma moc wiążącą państwo, które występowало w sprawie jako strona, jednak z uwagi na istotę tych wyroków zobowiązanie to dotyczy przede wszystkim orzekanych w wyroku wobec państwa środków odszkodowawczych. Niemniej jednak rację ma Marek Nowicki wskazujący na to, że mimo braku formalnego działania *erga omnes* ETPC formułuje poglądy co do zgodności określonych instytucji prawnych z Konwencją, wobec czego nie ma przeszkód, aby strona postępowania przed sądami krajowymi mogła podnieść argumenty Trybunału¹⁹. Niezależnie zatem od tego, że w prawie polskim brak jest wyraźnego rozwiązania na wzór brytyjskiego art. 2 ust. 1 ustawy o prawach człowieka²⁰ nakazującego uwzględnienie w praktyce orzeczniczej sądów orzecznictwa ETPC, również w praktyce polskiej istnieje obowiązek respektowania wcześniejszych wyroków Trybunału. Wynika to z obowiązku zapewnienia przyjęcia środków naprawczych zapobiegających kolejnym naruszeniom praw i wolności konwencyjnych, a nie tylko naprawienia konkretnych skutków naruszenia²¹. Oczywiście jest, że orzecznictwo ETPC nie może w żaden sposób być postrzegane jako ograniczenie niezawisłości sędziowskiej, jednak jednocześnie trzeba wskazać, że obowiązek stosowania Konwencji wynika z Konstytucji i znajduje potwierdzenie w orzecznictwie SN²². Przykładem tego jest zmiana linii orzeczniczej dotycząca zasądzania kosztów sądowych w sprawach cywilnych wszczętych przez prokuratora czy stwierdzenia, że w sprawach decyzji wydawanych przez Fundację Polsko-Niemieckie Pojednanie przysługuje droga sądowa²³. Szczególny wyraz uwzględniania judykatów ETPC w interpretacji przepisów dał SN w uchwale z 2012 r. stwierdzając, że: „Oczywiście poza dyskusją pozostaje teza, że orzeczenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka obejmujące wykładnię postanowień konwencji praw człowieka i podstawo-

¹⁸ Zob. M. Wilbrandt-Gotowicz, *Reforma systemu Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Toruń 2007, s. 34; zob. Zalecenie Rec.(2004)5 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie kontroli zgodności projektów aktów prawnych oraz istniejącego prawa i praktyki administracyjnej ze standardami wyrażonymi w EKPC, przyjęte przez Komitet Ministrów 12.05.2004 r., na 114 Sesji Komitetu Ministrów 12-13.05.2004 r.

¹⁹ Zob. M. Nowicki, *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 2009, s. 106.

²⁰ Zob. Human Rights Acts, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/42/section/2>.

²¹ Zob. M. Nowicki, *Wokół Konwencji Europejskiej...*, s. 106-107.

²² Zob. R. Kropiwnicki, *System wykonywania wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Polsce*, [w:] *Aktualne wyzwania ochrony wolności i praw jednostki. Prace uczniów i współpracowników dedykowane Profesorowi Bogusławowi Banaszakowi*, M. Jabłoński, S. Jarosz-Zukowska (red.), Wrocław 2014, s. 309-310.

²³ Zob. A. Bodnar, *Wykonywanie orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Polsce. Wymiar instytucjonalny*, Warszawa 2018, s. 467; zob. odpowiednio wyroki ETPC z: 6.04.2006 r., 46917/99, Lex nr 176845 i 8.06.2006 r., 22860/02, Lex nr 182160.

wych wolności powinny być uwzględniane przy interpretacji prawa polskiego (por. art. 91 ust. 1 i 2 Konstytucji)”²⁴.

W przypadku skarg, których podstawą jest prawomocne orzeczenie sądu, przywrócenie stanu sprzed naruszenia Konwencji wymaga od państw tego, by przewidywały w swoich regulacjach możliwość wznowienia postępowania w celu wykonania orzeczenia Trybunału²⁵. Ustawodawca polski sytuację tę uregulował w art. 540 § 3 k.p.k., zgodnie z którym postępowanie wznowia się na korzyść oskarżonego, gdy potrzeba taka wynika z rozstrzygnięcia organu międzynarodowego działającego na mocy umowy międzynarodowej ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską. Z przepisu tego, jak również z treści art. 540 § 1 k.p.k., który stanowi o prawomocnym orzeczeniu, na zasadzie *lege non distinguente* wynika, że orzeczeniem tym może być zarówno wyrok, jak i postanowienie. Zarządzenie prezesa sądu (przewodniczącego wydziału), o którym mowa w art. 422 § 3 k.p.k., nie jest zaś orzeczeniem sądu, co rodzi problem dla wznowienia postępowania. W przedmiotowej sytuacji zarządzenie to zostało jednak zaskarżone, a następnie utrzymane postanowieniem sądu odwoławczego, co daje już możliwość wznowienia tego postępowania w odniesieniu do skarżącego. Na tej jednak drodze skutki naruszenia przez Polskę art. 6 ust. 1 Konwencji mogą zostać naprawione jedynie w stosunku do skarżącego, któremu odmówiono przyjęcia wniosku o uzasadnienie wyroku. Nie pozwala to jednak odpowiedzieć na pytanie, jak kwestia ta powinna się przedstawiać na przyszłość. Jak sygnalizowano wyżej, ETPC nie wskazał w wyroku potrzeby zmian legislacyjnych w obrębie art. 422 § 3 k.p.k., lecz odniósł się do jego nieprawidłowej, sprzecznej z Konwencją wykładni sądów powszechnych i Sądu Najwyższego. W tej mierze nie powinno budzić wątpliwości – co wskazywano wyżej – że orzecznictwo Trybunału powinno i musi mieć odzwierciedlenie w orzecznictwie sądów polskich, szczególnie w takim przypadku, w którym ETPC nie wskazał na sprzeczność przepisu rangi ustawowej z Konwencją, który formalnie ograniczałby sędziów do czasu jego derogowania, a jako niezgodną z Konwencją wskazano jedynie wykładnię przepisów, która sama z siebie nie ma mocy powszechnie obowiązującej. Mimo zatem oddziaływania formalnie jedynie pomiędzy stronami postępowania wyroki Trybunału *de facto* oddziałują także na praktykę orzecniczą sądów krajowych²⁶. W tej mierze można mówić wręcz, w ślad za Michałem Balcerzakiem, że orzeczenia

²⁴ Uchwała SN z 28.11.2012 r., III CZP 65/12, Lex nr 1230043.

²⁵ Zob. M. Nowicki, *Wokół Konwencji Europejskiej...*, s. 109.

²⁶ Zob. M. Balcerzak, *Oddziaływanie wyroków ETPC w sferze inter partes i erga omnes*, [w:] A. Śledzińska-Simon, M. Wyrzykowski, *Precedens w polskim systemie prawa*, Warszawa 2010, s. 165; zob. też M. Indan-Pykno, *Problem wykonywania wyroków ETPC – wybrane zagadnienia*, [w:] M. Balcerzak, T. Jasudowicz, J. Kapelańska-Pręgowska, *Europejska Konwencja Praw Człowieka i jej system kontrolny – perspektywa systemowa i orzeczenia*, Toruń 2011, s. 322 i n.

ETPC mają charakter precedensowy i w części nadbudowują treść normatywną Konwencji²⁷. Ma to szczególne znaczenie w sytuacji, w której dana kwestia, jak np. w omawianej sprawie, jest rozpatrywana przez Trybunał po raz pierwszy. Wtedy właśnie uwidacznia się normotwórcza rola jego orzeczeń. Znaczenie prawne rozstrzygnięcia Trybunału i zawarta w jego uzasadnieniu wykładnia Konwencji oddziałują wobec tego na organy krajowe w sposób perswazyjny, z uwagi m.in. na ogromny autorytet ETPC²⁸. Nie budzi wątpliwości, że orzecznictwo Trybunału w przypadku, gdy źródłem naruszenia jest akt normatywny, nie powoduje pozbawienia tego aktu lub jego części mocy prawnej²⁹, jednakże w omawianym przypadku źródłem naruszenia jest przede wszystkim wykładnia sądów krajowych, wobec czego wydaje się, że wyrok ETPC jak najbardziej powinien być stosowany wprost w analogicznych przypadkach jak ta, która legła u źródeł skargi.

V. WNIOSKI

Podsumowaniem powyższych rozważań jest stwierdzenie, że wskazany wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wywoła nie tylko bezpośrednie skutki pomiędzy stronami postępowania, tj. pomiędzy skarżącym a reprezentującym Polskę rządem, lecz także skutkować będzie koniecznością wznowienia postępowania w sprawie oskarżonego. Także ze względu na szczególne podstawy skargi, zdaniem autora, wyrok ten będzie musiał być brany pod uwagę przy rozstrzyganiu kwestii dopuszczalności wniosku o uzasadnienie wyroku złożonym przed formalnym jego ogłoszeniem. Jak wskazano wyżej, co do zasady wyroki Trybunału nie wywołują skutku *erga omnes* ani tym bardziej nie powodują utraty mocy obowiązującej przepisów ustawowych, które co najwyżej w ramach wykonania wyroku powinny zostać zmienione, nad czym czuwa Komitet Ministrów Rady Europy nadzorujący wykonywanie judykatów Trybunału. W tej jednak szczególnej sytuacji podstawą skargi nie był *stricte* przepis ustawy, lecz dokonywana przez sądy krajowe w ślad za Sądem Najwyższym wykładnia przepisu art. 422 § 3 k.p.k., która *de facto* okazała się sprzeczna z tym przepisem. W takiej zaś sytuacji wskazania ETPC, zdaniem autora, są wiążące dla sądów krajowych, ponieważ, co ważne, uwzględnienie tego stanowiska nie wymaga dokonania zmian w prawie. Dla pełnego jednak rozwiania wątpliwości w tej kwestii uzasadnione byłoby zajęcie stanowiska przez właściwe organy wymiaru sprawiedliwości, w szczególności sądy odwoławcze i Sąd Najwyższy,

²⁷ Zob. M. Balcerzak, *Zagadnienie precedensu w prawie międzynarodowym praw człowieka*, Toruń 2008, s. 146.

²⁸ Zob. L. Garlicki, [w:] *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Tom II. Komentarz do artykułów 19-59 oraz Protokołów dodatkowych*, L. Garlicki (red.), Warszawa 2011, s. 363.

²⁹ Zob. *ibidem*, s. 359.

które w praktyce w niedługim czasie ponownie mogą stanąć przed rozstrzygnięciem środka zaskarżenia od negatywnego zarządzenia prezesa sądu pierwszej instancji.

Niezależnie od powyższego rozstrzygnięcia, stanowisko Trybunału należy ocenić jako zdroworozsądkowe. Co prawda, oskarżony powinien dbać o swoje interesy procesowe i dowiadywać się o termin wydania wyroku, jednak wymaganie, by znał dokładną jego godzinę wydaje się zbyt rygorystyczne. Złożenie wszak wniosku o uzasadnienie wyroku przed terminem jego ogłoszenia jest w istocie dbałością o swój interes procesowy na dość wysokim poziomie zapobiegliwości. Stanowisko to jest aktualne wówczas, gdy do złożenia wniosku dochodzi w niedługim czasie przed ogłoszeniem wyroku, kiedy strona może już w uzasadniony sposób przypuszczać, że będzie on wydany lub ma taką wiedzę, a do wcześniejszego złożenia wniosku dochodzi w skutek pomyłki, chociażby zawinionej. W takich właśnie sytuacjach, w ocenie autora, sąd i prezes sądu, zobowiązani treścią wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, nie mają podstaw do nieuwzględnienia złożonego wniosku.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Balcerzak M., *Oddziaływanie wyroków ETPC w sferze inter partes i erga omnes*, [w:] Śledzińska-Simon A., Wyrzykowski M., *Precedens w polskim systemie prawa*, Warszawa 2010.
- Balcerzak M., *Zagadnienie precedensu w prawie międzynarodowym praw człowieka*, Toruń 2008.
- Bodnar A., *Wykonywanie orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Polsce. Wymiar instytucjonalny*, Warszawa 2018.
- Eischaedt K., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I*, D. Świecki (red.), Warszawa 2017.
- Garlicki L., [w:] *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Tom II. Komentarz do artykułów 19-59 oraz Protokołów dodatkowych*, Garlicki L. (red.), Warszawa 2011.
- Grzegorzczak P., Weitz K., [w] *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz. Art. 1-86*, Safjan M., Bosek L. (red.), Warszawa 2016.
- Indan-Pykno M., *Problem wykonywania wyroków ETPC – wybrane zagadnienia*, [w:] Balcerzak M., Jasudowicz T., Kapelańska-Pręgowska J., *Europejska Konwencja Praw Człowieka i jej system kontrolny – perspektywa systemowa i orzeczenia*, Toruń 2011.
- Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 297-467. Tom II*, Hofmański P. (red.), Warszawa 2011.
- Kropiwnicki R., *System wykonywania wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Polsce*, [w:] *Aktualne wyzwania ochrony wolności i praw jednostki. Prace uczniów i współpracowników dedykowane Profesorowi Bogusławowi Banaszakowi*, Jabłoński M., Jarosz-Zukowska S. (red.), Wrocław 2014.
- Morawski L., *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2010.
- Nowicki M., *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 2009.
- Ponikowski R., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Skorupka J. (red.), Warszawa 2015.
- Słownik współczesnego języka polskiego*, Dunaj B. (red.), Warszawa 1996.
- Ważny A., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Sakowicz A. (red.), Warszawa 2016.
- Wilbrandt-Gotowicz M., *Reforma systemu Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Toruń 2007.

Orzecznictwo

Wyrok ETPC z 6.04.2006 r., skarga nr 46917/99, Lex nr 176845
Wyrok ETPC z 8.06.2006 r., skarga nr 22860/02, Lex nr 182160.
Wyrok ETPC z 26.07.2007 r., skarga nr 35787/03.
Wyrok ETPC z 20.03.2008 r., skarga nr 38731/05.
Wyrok ETPC z 8.12.2016 r., skarga nr 24003/07.
Wyrok ETPC z 13.12.2018 r., skarga nr 21497/14.
Uchwała SN z 28.11.2012 r., III CZP 65/12, Lex nr 1230043.
Postanowienie SN z 1.06.2010 r., IV KZ 30/10, Lex nr 843885.
Postanowienie SN z 19.02.2013 r., II KZ 5/13, Lex nr 1277732.
Postanowienie SN z 22.05.2014 r., III KZ 15/14, Lex nr 1463635.
Postanowienie SN z 26.02.2015 r., III KZ 6/15, Lex nr 1646392.
Postanowienie SN z 13.04.2016 r., III KK 220/16, Lex nr 2521550.
Postanowienie SN z 20.04.2016 r., III KZ 25/16, Lex nr 2021226.
Postanowienie SN z 13.06.2017 r., V KK 480/16, Lex nr 2357440.
Postanowienie SN z 9.08.2017 r., II KZ 20/17, Lex nr 2342169.
Wyrok SA w Katowicach z 9.07.2015 r., I ACa 203/15, Lex nr 1770683.
Postanowienie SA w Krakowie z 27.02.2017 r., II AKz 53/17, Lex nr 2257054.
Postanowienie SA w Krakowie z 30.11.2017 r., II AKz 487/17, Lex nr 2541515.

Akty normatywne

Zalecenie Rec.(2004)5 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie kontroli zgodności projektów aktów prawnych oraz istniejącego prawa i praktyki administracyjnej ze standardami wyrażonymi w EKPC, przyjęte przez Komitet Ministrów 12.05.2004 r., na 114 Sesji Komitetu Ministrów 12-13.05.2004 r.

Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 grudnia 2003 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej, Dz. Urz. MS z 2003 r. Nr 5, poz. 22.

Human Rights Acts, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/42/section/2>.

Application for a statement of reasons in criminal proceedings in view of the judgement of the European Court of Human Rights in the case of Witkowski vs. Poland, appeal No. 21497/14

SUMMARY

The Polish system of appeal proceedings in criminal cases has been developed in such a manner that an appeal should be filed within 14 days of receipt of a copy of the judgement with justification. Therefore, filing an application for justification of the decision of the Court of First Instance is an act directly aimed at inducing an appeal and is at the same time its prerequisite. The deadline for submitting such application pursuant to Article 422 § 1 of the Code of Criminal Procedure is 7 days. Against this background, the jurisprudence of common courts and the Supreme Court held that the submission of an application before a judgement is

pronounced as ineffective. However, a precedent judgement in this case was issued against Poland by the European Court of Human Rights, stating that Article 6(1) of the European Convention on Human Rights had been violated in such a situation. This raises the question of the impact of this judgement in the light of the application of law by the Polish courts in similar cases.

Key words: justification of the judgement, right to a fair trial, appeal.